स्नाय्वास्थिसन्धिव्यतिरेकेणान्यानि मर्म्माणि भवन्ति यस्मा-न्नोपलभ्यन्ते। तत्रैकादश मांसमर्म्माणि। एकचत्वा-रिंशत् शिरामर्म्माणि। सप्तविंशतिः स्नायुमर्माणि। अष्टावस्थिमर्माणि। विंशतिः सन्धिमर्माणि। तदेतत् सप्तोत्तरं मर्मशतम्।

तेषामेकादशैकस्मिन् सक्थ्नि भवन्ति। एतेनेतरसक्थि ११ बाहू २२ च व्याख्यातौ। उदरोरसोर्द्वादश चतुर्दश वा पृष्ठे। ग्रीवां प्रत्यूर्द्ध्वं सप्तत्रिंशत्। तत्र सक्थिमर्म्माणि क्षिप्र-तलहृदयकूर्च्चकूर्च्चशिरोगुल्फेन्द्रवस्तिजान्वाण्यूर्व्वीलोहिता-क्षाणि विटपञ्चेति। एतेनेतरं सक्थि व्याख्यातम्।

उदरोरसोस्तु गुदवस्तिनाभिहृदयस्तनमूलस्तनरोहिता-पलापान्यपस्तम्भौ चेति। पृष्ठमर्म्माणि तु कटीकतरुणकुकु-न्दरनितम्बपार्श्वसन्धिबृहत्यंसफलकान्यंसौ चेति। बाहुम-र्माणि तु क्षिप्रतलहृदयकूर्च्चकूर्च्चशिरोमणिबन्धेन्द्रवस्ति-कूर्पराण्यूर्व्वीलोहिताक्षाणि कक्षधरञ्चेति। एतेनेतरो बाहुर्व्याख्यातः।

जत्रूर्द्ध्वमर्म्माणि, चतस्रो धमन्यो,ऽष्टौ मातृका, द्वे कृकाटिके, द्वे विधुरे, द्वौ फणौ, द्वावपाङ्गौ द्वावावर्त्तौ द्वावुत्क्षेपौ द्वौ शङ्खावेका स्थपनी पञ्च सीमन्ताश्चत्वारि शृङ्गाटकान्येकोऽ-धिपतिरिति।

तत्र तलहृदयेन्द्रवस्तिगुदस्तनरोहितानि मांसमर्म्माणि। नीलधमनीमातृकाशृङ्गाटकापाङ्गस्थपनीफणस्तनमूलापलापा-पस्तम्भहृदयनाभिपार्श्वसन्धिबृहतीलोहिताक्षोर्व्यः शिरा-मर्माणि। आणिविटपकक्षधरकूर्च्चकूर्च्चशिरोवस्तिक्षिप्रां-सविधुरोत्क्षेपाः स्नायुमर्माणि। कटीकतरुणनितम्बां-सफलकशङ्खास्त्वस्थिमर्म्माणि। जानुकूर्परसीमन्ताधिपति-गुल्फमणिबन्धकुकुन्दरावर्त्तकृकाटिकाश्चेति सन्धिमर्म्माणि। तान्येतानि पञ्चविकल्पानि मर्म्माणि भवन्ति तद्यथा, सद्यःप्राणहराणि, कालान्तरप्राणहराणि, विशल्यघ्नानि, वैकल्यकराणि, रुजाकराणीति। तत्र सद्यः प्राणहरा-ण्येकोनविंशतिः। कालान्तरप्राणहराणि त्रयस्त्रिंशत्। त्रीणि विशल्यघ्नानि। चतुश्चत्वारिंशद्वैकल्यकराणि। अष्टौ रुजाकराणीति।

भवन्ति चात्र। शृङ्गाटकान्यधिपतिः शङ्खौ कण्ठ शिरा-गुदम्। हृदयं वस्तिनाभी च घ्नन्ति सद्यो हतानि तु। वक्षोमर्म्माणि सीमन्ततलक्षिप्रेन्द्रवस्तयः। कटीकतरुणे सन्धी पार्श्वजौ बृहती च या। नितम्बाविति चैतानि कालान्तर-हराणि तु। उत्क्षेपौ स्थपनी चैव विशल्यघ्नानि निर्दि-शेत्। लोहिताक्षाणि जानूर्व्वीकूर्च्चाविटपकूर्प्पराः। कुकु-न्दरे कक्षधरे विधुरे सकृकाटिके। अंसांसफलकापाङ्गनीले मन्ये फणौ तथा। वैकल्यकरणान्याहुरावर्त्तौ द्वौ तथैव च। गुल्फौ द्वौ मणिबन्धौ द्वौ द्वे द्वे कूर्चशिरांसि च। रुजा-कराणि जानीयादष्टावेतानि बुद्धिमान्। क्षिप्राणि विद्ध-मात्राणि घ्नन्ति कालान्तरेण च।

मर्म्माणि नाम मांसशिरास्नाय्वस्थिसन्धिसन्निपातांस्तेषु स्व-भावत एव विशेषेण प्राणास्तिष्ठन्ति तस्मान्मर्म्मस्वभिहतास्तां-स्तान् भावानापद्यन्ते।

तत्र सद्यःप्राणहराण्याग्नेयान्यग्निगुणेष्वाशु क्षीणेषु क्षप-यन्ति। कालान्तरप्राणहराणि सौम्याग्नेयान्यग्निगुणेष्वाशु क्षीणेषु क्रमेण च सोमगुणेषु कालान्तरेण क्षपयन्ति। विश-ल्यप्राणहराणि वायव्यानि शल्यमुखनिरुद्धो यावदन्तर्वायु-स्तिष्ठति तावज्जीवत्युद्धृतमात्रे तु शल्ये मर्म्मस्थानाश्रितो वायुर्निष्क्रामति तस्मात्सशल्यो जीवत्युद्धृतशल्यो म्रियते। वैकल्यकराणि सौम्यानि सोमोहि स्थिरत्वाच्छैत्याच्च प्राणा-वलम्बनं करोति। रुजाकराण्यग्निवायुगुणभूयिष्ठानि विशेषतश्च तौ रुजाकरौ। पाञ्चभौतिकीञ्च रुजामाहुरेके। केचिदाहुर्मांसादीनां पञ्चानामपि समस्तानां विवृद्धानाञ्च समवायात्सद्यःप्राणहराणि। एकहीनानामल्पानां वा कालान्तरप्राणहराणि। द्विहीनानां विशल्यप्राणहराणि। त्रिहीनानां वैकल्यकराणि। एकस्मिन्नेव रुजाकराणीति। यतश्चैवमतोऽस्थिमर्म्मस्वप्यभिहतेषु शोणितागमनं भवति।

चतुर्व्विधा यास्तु शिराः शरीरे प्रायेण ता मर्म्मसु सन्निविष्टाः। स्नाय्वस्थिमांसानि तथैव सन्धीन् सन्तर्प्य देहं प्रतिपालयन्ति। ततः क्षते मर्मणि ताः प्रवृद्धः समन्ततो वायुरभिस्तृणोति। विवर्द्धमानस्तु स मातरिश्वा रुजः सुतीव्राः प्रतनोति काये। रुजाभिभूतन्तु पुनः शरीरं प्रलीयते नश्यति चास्य संज्ञा। अतोहि शल्यं विनिहर्त्तु-मिच्छन्मर्म्माणि यत्नेन परीक्ष्य कर्षेत्। एतेन शेषं व्याख्यातम्।

तत्र सद्यः प्राणहरमन्तेविद्धं कालान्तरेण मारयति। कालान्तरप्राणहरमन्तेविद्धं वैकल्यमापादयति। विशल्य-प्राणहरमन्तेविद्धं कालान्तरेण क्लेशयति रुजाञ्च करोति। रुजाकरमतीव्रवेदनं भवति।

कालान्तरप्राणहराणि पक्षान्मासाद्वा। तेष्वपि तु क्षिप्राणि कदाचिदाशु मारयन्ति। विशल्यप्राणहराणि वैकल्यकराणि च कदाचिदत्यभिहतानि मारयन्ति। अतऊर्द्ध्वं प्रत्येकशो